

It Lege Midden

Agrarisch natuurbeheer in het Hart van Friesland

JAARVERSLAG 2025

VOORWOORD

Jaar van Doorbraak en Perspectief

In de loop van 2025 is duidelijk geworden welke extra middelen wij de komende jaren vanuit het Rijk via de provincie kunnen inzetten voor het agrarisch natuurbeheer. Op termijn lijkt er een verdubbeling van ons huidige budget onze kant op te komen.

Voor 2026 verhogen de tarieven gemiddeld met maar liefst 20%. Hiermee worden de vergoedingen al meer richting een verdienmodel gebracht, overeenkomstig onze wens. Landelijk zal getracht worden deze ontwikkeling op een nog hoger niveau te tillen. Ook ontstaat er financiële ruimte om het ANLb-areaal uit te breiden. Wij voorzien een verdere groei en daarmee kans om meer hectares bij bestaande deelnemers onder te brengen, en mogelijkheden om meer agrariërs te verwelkomen als lid van ons collectief.

Daarnaast wordt landelijk ingezet op zwaardere beheerpakketten. Met hogere tarieven en het invoeren van een mozaïektoeslag willen ook wij zwaar beheer komende jaren stimuleren. Om het effect van meer zwaar beheer op bedrijfsniveau in beeld te brengen, hebben we twee bijeenkomsten georganiseerd waarin we dit hebben toegelicht. Hiervoor was een redelijke belangstelling.

We hebben ons voorgenomen om ons het komende jaar verder te professionaliseren en te ontwikkelen als collectief. Zowel het bestuur als onze medewerkers gaan hieraan

via strategie-sessies invulling geven, om zo de organisatie verder te optimaliseren. In lijn met de groei van de omzet zal er ook meer personele inzet nodig zijn.

Via BoerenNatuur Fryslân geven we invulling aan de door de provincie Fryslân gewenste grotere en sterkere rol voor de collectieven. Dit betekent dat ook bij BoerenNatuur Fryslân een verdere organisatorische en professionele versterking aan de orde zal zijn om klaar te zijn voor de toekomst.

In december hebben we afscheid genomen van Adrie Hobert. Hij was een van de bestuursleden van het eerste uur en heeft vanuit een grote betrokkenheid een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van It Lege Midden. Dit vanuit zijn passie voor het agrarisch natuurbeheer. Aan Adrie daarvoor tige tank! Met ingang van 2026 wordt zijn positie ingenomen door Jacob van der Bij.

Tenslotte wil ik via deze weg alle betrokkenen, zoals onze mozaïekregisseurs, schouwers, jagers en vogelwachters, dankzeggen voor hun inzet en betrokkenheid.

Uw bestuur en onze medewerkers zullen zich het komende jaar wederom inzetten, met name ten dienste van onze deelnemers.

Mei freonlike groetnis,

Bé de Winter

Inhoudsopgave

Onderwerp

Hoofdstuk Pagina

Voorwoord		
Werkgebied ILM	1	5
Communicatie	2	5
Organisatiestructuur	3	7
Leefgebieden en categorieën	4	9
Leefgebied Open Grasland	4.1	9
Leefgebied Dooradering	4.2	9
Categorie Water	4.3	9
Categorie Klimaat	4.4	9
Ervaringen uit het veld	5	11
Projecten	6	13
Gebiedsproces Aldeboarn / De Deelen	6.1	13
Pilot bodemvruchtbaarheid Aldeboarn / De Deelen	6.2	13
Aanvalsplan Grutto	6.3	13
GLB-pilot HAKLAM	6.4	13
Verkenning opschaling Klei in Veen	6.5	15
Stichting Ganzencollectief Fryslân	6.6	15
TBO GreideBehear Fryslân	6.7	15
Erfgoeddeal greppelland	6.8	15
Gebiedscoöperatie It Lege Midden in cijfers 2025		16

Colofon

Uitgave van

Plaats

Datum

Informatie

Oplage

Tekst en vormgeving

Fotografie

Gebiedscoöperatie It Lege Midden

Akkrum

Maart 2026

www.itlegemidden.nl

Gedrukte exemplaren 100 stuks,
digitaal verzonden ca. 400 stuks

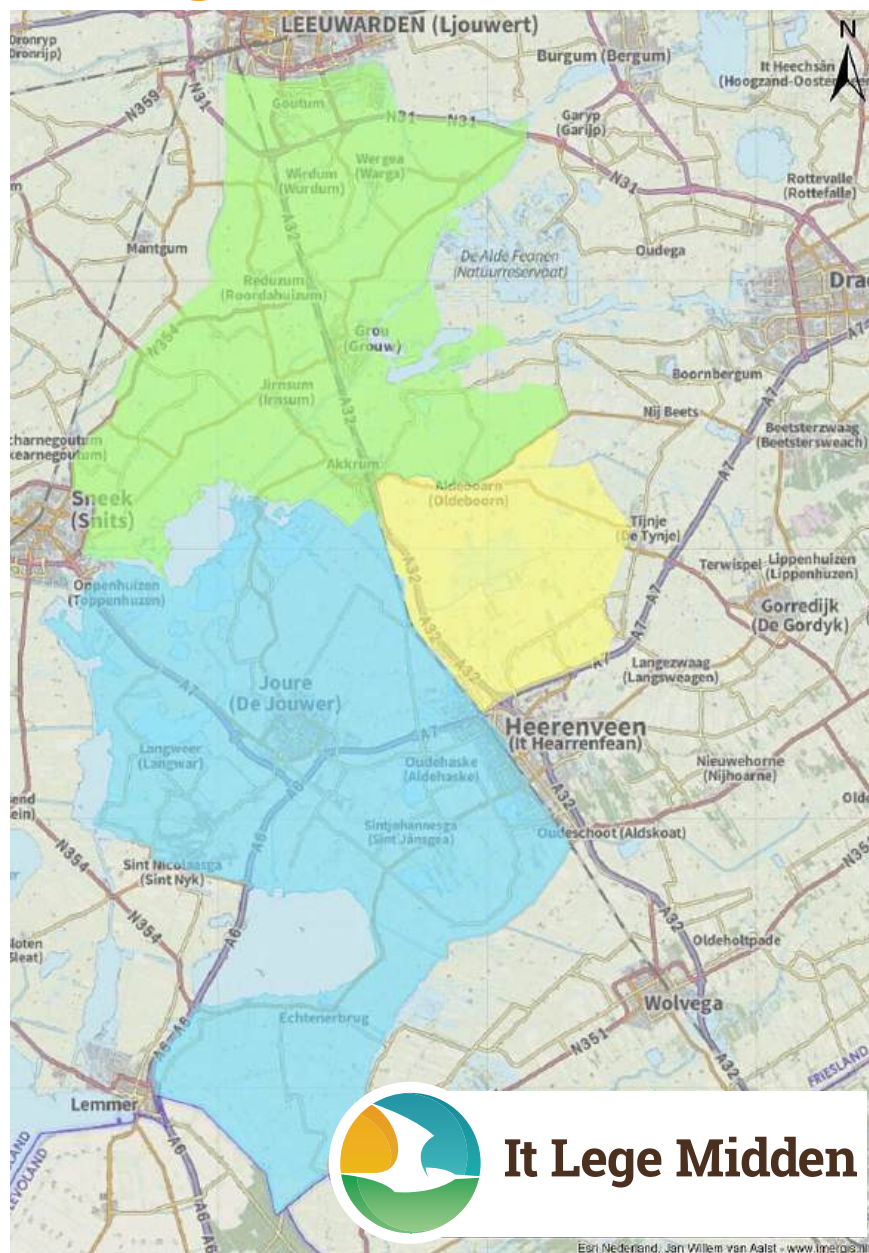
Bestuursleden en medewerkers Gebieds-
coöperatie It Lege Midden, Middelpunt Media
Jaap Zuidersma

1/2

Werkgebied It Lege Midden Communicatie

1 Werkgebied ILM

2 Communicatie

Online communicatie	
www.itlegemidden.nl	
Aantal pagina weergaven:	39.000
Facebook:	381 volgers
Nieuwsbrieven:	11 nieuwsbrieven, 410 abonnees

Weidevogelafdelingen binnen collectief It Lege Midden

- Ver. Weidevogelbeheer De Fjûrlannen
- Ver. Agr. Natuurbeheer Tusken Skarren en Marren
- Coöperatie 't Bûtlân U.A.

3

Organisatiestructuur

Algemeen Bestuur:

Voorzitter
Bé de Winter

Bestuurslid
Klaas Kloosterman

Secretaris
Marijke Rijpkema

Penningmeester
Hiske Galema

Bestuurslid
Adrie Hobert

Bestuurslid
Sietse de Jong

De dagelijkse werkzaamheden worden op kantoor uitgevoerd door:

Administratief medewerker
Douwin Akkerman

Directeur
Theunis Osinga

Ecologisch medewerker
Jaap Zuidersma

De contacten met onze leden worden in het veld op freelance basis in onze opdracht verzorgd door de gebiedscoördinatoren:

Gebiedscoördinator
Janny de Jong

Gebiedscoördinator
Jitze Peenstra

Gebiedscoördinator
Rik Boon

Gebiedscoördinator
Herman Lenes

Gebiedscoördinator
Gert Diever

Mozaïek regisseurs:

Hjalmar Bijlsma

Meint Hofstra

Bauke van der Pol

Johannes van Stralen

Albert Wester

Ewout Schröder

Jorn Akkerman

Hendrik Blanckstein

4 Leefgebieden en categorieën

Er zijn binnen de provincie Fryslân twee leefgebieden en twee categorieën, elk met specifieke beheerdoelen. Deze beheerdoelen zijn vastgelegd in pakketten met afspraken voor de deelnemende boeren. Voor het uitvoeren van het beheer krijgen zij een beheervergoeding.

It Lege Midden is actief binnen de volgende 2 leefgebieden:

- ✓ **Open grasland** 4438 ha € 2.694.600,-
 - ✓ **Dooradering** 145 ha € 288.425,-
- en binnen de 2 categorieën:
- ✓ **Water** 304 ha € 523.908,-
 - ✓ **Klimaat** 396 ha € 284.809,-

4.1 Open grasland

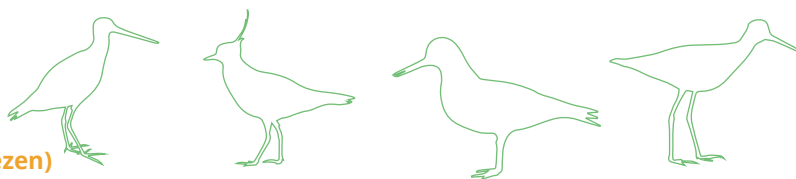
Rust, ruimte, biotoop, beweiding en voedsel voor de weidevogels

Leefgebied open grasland

- ✓ 194 deelnemers actief op 4.438 ha beheersland
- ✓ 611 ha kruidenrijk
- ✓ 1379 ha kuikenland

Nesten/
broedparen
(inclusief verliezen)

	Grutto's	Kieviten	Scholeksters	Tureluurs
2021	865	2003	502	692
2022	837	2277	439	677
2023	982	2333	467	691
2024	953	2295	368	676
2025	908	2224	345	645

4.2 Dooradering

Verbetering van (water)kwaliteit in de sloten door een bemestingsvrije zone, alternerend slootschonen en alternerend baggeren. Goed voor waterdieren, water-/oeverplanten en insecten door o.a. verschraling van de graslandranden.

Leefgebied dooradering

- ✓ 70 deelnemers actief op 145 ha beheersland
- ✓ 168 km randenbeheer

4.3 Water

Verbetering van (water)kwaliteit in de sloten door een bemestingsvrije zone, alternerend slootschonen en alternerend baggeren. Goed voor waterdieren, water-/oeverplanten en insecten. In de kruidenrijke graslandrand kunnen o.a. hazen en reeën schuilen.

Categorie water

- ✓ 133 deelnemers actief op 304 ha beheersland
- ✓ 457 km randenbeheer

4.4 Klimaat

Behoud van oud greppelland, bodemverbetering door het opbrengen van organische mest en bodemverbeteraars, hoog waterpeil en bloemenblokken voor weidevogels, zaadetende vogels en insecten.

Categorie klimaat

- ✓ 79 deelnemers actief op 396 ha beheersland

5 Ervaringen uit het veld

Wij zijn benieuwd hoe 2025 in het veld is ervaren. Daarvoor vroegen wij gebiedscoördinator Gert Diever naar zijn bevindingen over het afgelopen jaar.

“De start van het weidevogelseizoen kenmerkt zich altijd door de terugkeer van de eerste kieviten. In februari 2025 vielen nog de laatste sneeuwvlokken, en vervolgens kwam het voorjaar eraan. Hét startsein voor onze deelnemers om de plasdrassen te vullen en het bedje op te maken voor de terugkeer van onze weidevogels.”

Op 8 maart was er de vondst van het eerste kievitsei. “Onze mozaïekregisseur Ewout Schröder was de gelukkige vinder; een knappe prestatie. Het tijdig aanzetten van de plasdraspompen was dit jaar extra belangrijk. Kregen we in februari nog wat neerslag, de maanden maart en april verliepen zeer droog. Het gevolg hiervan was dat landerijen te droog werden om voldoende voedsel te bieden aan onze weidevogels. Zij hebben dit voedsel nodig om aan te vetten na een lange reis en energie op te doen om eieren te gaan leggen. Met name de grutto en de tureluur hebben hier veel last van gehad en zijn niet of laat aan de leg gekomen. Reden genoeg om nog steeds te investeren in vernatting. Gelukkig komt hier jaarlijks nog extra budget bij. Ook heel belangrijk: de pompen die hiervoor gebruikt worden moeten up to date zijn. Daarom heeft ILM dit jaar een onderhoudscontract geïntroduceerd voor onze deelnemers die in het bezit zijn van een plasdraspomp. Hierdoor kunnen we garanderen dat pompen daadwerkelijk

functioneel zijn op de momenten dat dit nodig is.”

Predatie bovenop droogte

Naast de droogte speelde ook predatie de weidevogelpopulatie wederom parten. “2024 was een dramatisch weidevogeljaar met enorm veel predatie. De hoop was dat de weidevogels zich wellicht in 2025 zouden herstellen. Door de droge periode is dit maar deels gelukt. De predatiedruk viel over het algemeen mee, al waren er lokaal grote verschillen. Er zijn gebieden waar veel jonge kuikens groot zijn geworden, maar andere regio's zijn massaal leeggeroofd. Het BTS (Bruto Territoriaal Succes) moet voor de instandhouding van de soort boven de 70% liggen, maar het resultaat was 58%. Dat is gelukkig hoger dan in 2024, maar nog steeds te laag. Daarbij opgeteld de lagere aantallen vogels maakt 2025 toch weer een zeer matig weidevogeljaar.”

Om de predatiedruk laag te houden is het van groot belang om de overdaad aan predatoren in de hand te houden, vertelt Gert. “Gelukkig heeft de rechter in december weer groen licht gegeven om in diverse gebieden in Friesland in totaal 250 steenmarters weg te vangen. Helaas vallen in het werkgebied van ILM twee gebieden af omdat deze niet volledig aan de criteria voor een ontheffing voldoen.” Er vielen ook eieren en kuikens ten prooi aan andere roofdieren. Gert: “We hebben afgelopen voorjaar volop gemonitord in de mozaïeken De Legeaën en Irnsum. We konden hier niet aantonen dat de steenmarter een substantieel aantal van de nesten heeft

gepredeerd. Sterker nog: de predatie in dit gebied was in de eierfase heel laag. Maar in de kuikenfase heeft de kiekendief in bepaalde gebieden toch nog fors huisgehouden.” Provincie Fryslân heeft in 2025 incidenteel subsidiegeld vrijgemaakt voor de collectieven om predatiemiddelen aan te schaffen. ILM heeft ervoor gekozen om de vijf WBE's (wildbeheereenheid) in het werkgebied elk te voorzien van drie wildcamera's en een vossenval.

Tevreden over het beheer, ecologisch slootschonen kan beter

“Naast het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) in open grasland hebben we ook beheerafspraken gemaakt met deelnemers in de leefgebieden klimaat en water/dooradering. In 2025 is er een kleine verruiming van het ANLb-budget geweest, vooral op open grasland.

Opvallend was dat ondanks de ruime beheervorschriften het ecologisch slootschonen best lastig uitvoerbaar is. Met name de schouw vanuit het waterschap levert discussie op over waar het wel of niet kan, maar ook de uitvoering kan op plaatsen beter. Dit is een aandachtspunt voor beheerjaar 2026.”

“Al met al kunnen we op basis van de schouwcijfers vaststellen dat het beheer van 2025 best goed uitgevoerd werd. En dat we met vertrouwen richting de toekomst kunnen kijken”, aldus Gert. “Als ILM hebben we potentie genoeg nu de overheid jaarlijks meer geld wil vrijmaken voor meer beheer.”

“Als ILM hebben we potentie genoeg nu de overheid jaarlijks meer geld wil vrijmaken voor meer beheer.”

Gert Diever
gebiedscoördinator

6

Projecten

6.1 Gebiedsproces Aldeboarn / De Deelen: toekomstperspectief voor de landbouw

Het gebiedsproces Aldeboarn / De Deelen kent 4 belangrijke doelstellingen, waarbij behoud van toekomstperspectief voor de landbouw een belangrijke randvoorwaarde is:

- voorkomen/vertragen van bodemdaling in het veenweidegebied
- reduceren van CO₂-uitstoot
- ontwikkelen van meer natuurinclusieve landbouw met meer biodiversiteit
- zorgen voor een toekomstbestendig, robuust watersysteem.

Onder leiding van een gebiedscommissie, met brede vertegenwoordiging vanuit de streek, wordt een gebiedsplan uitgewerkt. It Lege Midden is hier als collectief nauw bij betrokken en levert inhoudelijke inbreng en gebiedskennis bij het uitwerken van de plannen.

6.2 Pilot bodemvruchtbaarheid Aldeboarn / De Deelen

In deze pilot is gekeken of door het toepassen van bodemverbeteringsproducten de bodemvruchtbaarheid (bodembioïologie, -chemie, -fysiologie) verbeterd kan worden, en daarmee ook het bodemvochtgehalte (vochtiger veenpakket).

Aan deze pilot hebben acht bedrijven meegedaan, met een proef- en referentieperceel. In februari 2025 is de rapportage opgeleverd. In het project werden op één locatie ook CO₂-metingen uitgevoerd door Wetterskip Fryslân. Om dit langjarig te kunnen volgen wordt er in 2025 en 2026 nog doorgemeten op deze locatie.

6.3 Aanvalsplan Grutto

Met een gebiedsofferte aan de provincie, het ministerie en de initiatiefnemers van het Aanvalsplan Grutto is in 2023 een plan aangeboden voor het weidevogelgebied in Aldeboarn / de Deelen – Noord.

Deze offerte bevat een aanbod van de boeren in het gebied, wat ze kunnen leveren in het kader van het Aanvalsplan Grutto en wat ze daarvoor nodig hebben. In de offerte zijn onder andere de benodigde eenmalige investeringen in stalaanpassingen, langjarige doelgerichte beheercontracten en maatregelen voor een gebiedsdekkend predatiebeheer opgenomen. In 2025 zijn extra beheermiddelen ingezet om het weidevogelbeheer in dit gebied uit te breiden.

6.4 GLB-pilot HAKLAM

In deze pilot is afgelopen 2 jaar proefgedraaid met het HAKLAM principe. Hierbij gaat het waterpeil Hoog Als het Kan en Laag Als het Moet.

Dit is een vorm van flexibel peilbeheer waarbij de hoogte van de grondwaterstand bepalend is voor het waterpeil. Bij een dalende grondwaterstand wordt een hoger waterpeil ingesteld en in een natte periode, als het grondwater te hoog dreigt te worden, wordt het waterpeil lager ingesteld. De beheerpakketten zijn hier ook op aangepast voor een extensievere bedrijfsvoering met hoog waterpeil.

Dit project is in 2025 afgerond en de ervaringen uit deze pilot worden door de provincie en het waterschap benut in de verdere uitwerking van plannen voor het Friese veenweidegebied.

6

Projecten

6.5 Verkenning opschaling Klei in Veen

De afgelopen jaren is als onderdeel van het Veenweiden Innovatie Programma Nederland (VIPNL) gestart met proeven onder de noemer Klei in Veen. Door het inspelen van kleigrond met een hoog lutumgehalte (kleideeltjes kleiner dan 2 micrometer) vormen er in pure veengronden klei-humuscomplexen die een remmend effect hebben op de veenoxidatie. Eerste proeven laten een reductie zien van 10 tot 33%.

In opdracht van de provincie heeft It Lege Midden een verkenning uitgevoerd naar de opschaling van Klei in Veen in Friesland. De verkenning bestond uit de volgende onderdelen:

- uitwerken van een toetsingskader om de geschiktheid van klei en het doelperceel te beoordelen
- uitwerking van een registratiesysteem
- analyse potentiële beschikbare grondstromen
- uitwerking van het logistieke proces (transport, opslag en aanwending van de klei)
- samen met het Veenweideprogramma Fryslân de mogelijkheden van een subsidieregeling verkennen, inclusief de voorwaarden en een loket.

De verkenning is eind januari 2026 afgerond en opgeleverd aan de provincie.

6.6 Stichting Ganzen-collectief Fryslân

Ieder agrarisch collectief is vertegenwoordigd in de Stichting Ganzencollectief Fryslân die in 2023 is opgericht.

De stichting behartigt in Fryslân de belangen van de boeren bij gesprekken over de Fryske Guozzen Oanpak. Dit omvat zowel de aangewezen ganzenfourageergebieden als de plekken waar buiten deze gebieden ganzen mogen worden verjaagd en bejaagd.

6.7 TBO GreideBehear Fryslân

In 2024 heeft It Lege Midden het initiatief genomen om een terreinbeherende organisatie op te richten: GreideBehear Fryslân.

Met dit initiatief hoopt It Lege Midden in de toekomst een rol te kunnen spelen in het beheer van natuurgrond. Het initiatief wordt samen met de partners binnen BoerenNatuur Fryslân verder uitgewerkt. In 2025 zijn verdere verkenningen gedaan naar de wijze waarop dit vorm gegeven kan worden en hoe de financiering eruit zou kunnen zien.

6.8 Erfgoeddeal greppelland

In 2025 is in samenwerking met BoerenNatuur Westergo en Landschapsbeheer Friesland gestart met het project Erfgoeddeal greppelland voor de gebieden Aldeboarn / De Deelen - Noord en Baarderadiel.

Dit project richt zich op het herstel van greppelland op basis van landschappelijke en cultuurhistorische kenmerken. Bij de aanleg van de greppels wordt rekening gehouden met het huidige agrarisch gebruik. (Oud) greppelland levert een bijdrage aan het vergroten van de biodiversiteit, het kruidenrijk grasland en verbetering van het leefgebied voor weidevogels. Ook draagt het greppelland bij aan het beperken van de bodemdaling en de uitstoot van CO2. In 2025 konden boeren zich aanmelden voor het project en is een eerste start gemaakt. In 2026 volgt een tweede aanmeldingsronde.

Gebiedscoöperatie It Lege Midden in cijfers 2025

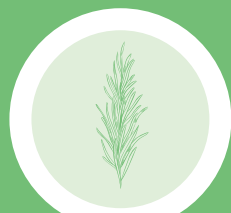

270
ANLb leden

5499 ha
Agrarisch
Natuurbeheer

Open grasland: 4438 ha in beheer waarvan:

610 ha
kruidrijk

356 ha hoog
waterpeil

35 ha
plasdras

2612 ha
legselbeheer

167 ha
extensieve
beweiding

1155 ha
uitgesteld
maaibeheer

Dooradering:

145 ha
in beheer

Water:

303 ha
in beheer

Vier doelsoorten:

grutto

kievit

scholekster

tureluur

Grutto territoriaal resultaat

BTS Grutto 2023

59%

BTS Grutto 2024

47%

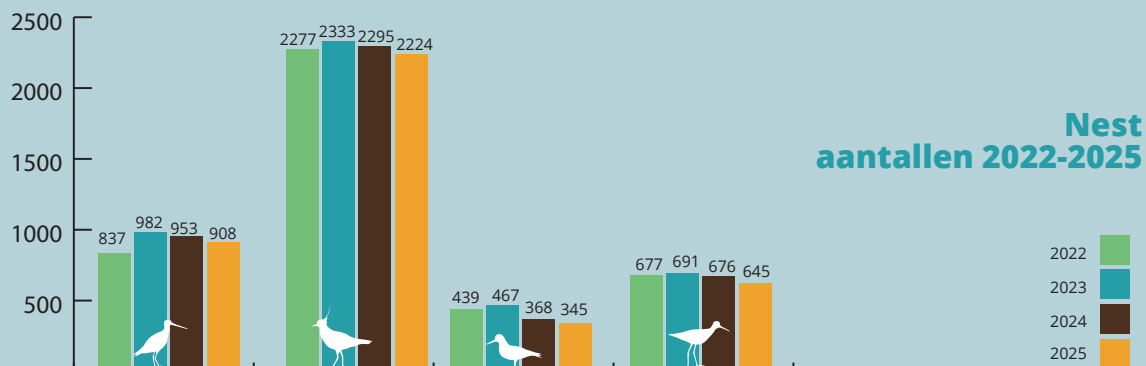
BTS Grutto 2025

58%

klimaat:

396 ha
in beheer

Predatoren in 2025:

Steenmarter:

109 gevangen

Vos:

81 geschoten m.b.v. lichtbak
en 30 met ontheffing (overdag)